

Культурна спадщина Слобожанщини

Історія родин та генеалогія

Збірка науково-популярних статей

ГЕНЕАЛОГІЯ:
РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН

ПЕРЕХРЕСТЯ:
ІСТОРІЯ РОДИН ТА ІСТОРІЯ НАРОДУ

РОДОВОДИ:
БУНІНИ, ГРОТИ, СЕМЕНОВИ, КАПНІСТИ,
РАХМАНІНОВИ, ГРИЗОДУБОВИ, КОРЖІ,
ГАВРИЛЕНКИ, ЧАЛЕНКИ, ЦАРЕГРАДСЬКІ,
ГЛАДКІ, КУСКОВИ, ЯНКО, МАЛІНІНИ

ДОСЛІДЖЕННЯ:
ГЕНЕАЛОГІЧНІ ДРЕВА, ГЕРАЛЬДИКА

ОСОБИСТОСТІ - ГОРДІСТЬ КОЖНОГО РОДОВОДУ

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ З ГЕНЕАЛОГІЇ

Новицькі

Капністи

Буніни

Рахманінови

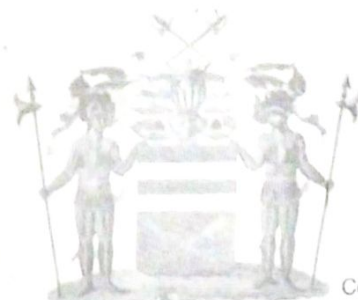
Забели

Сахновські

Гудовичі

Семенови

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ

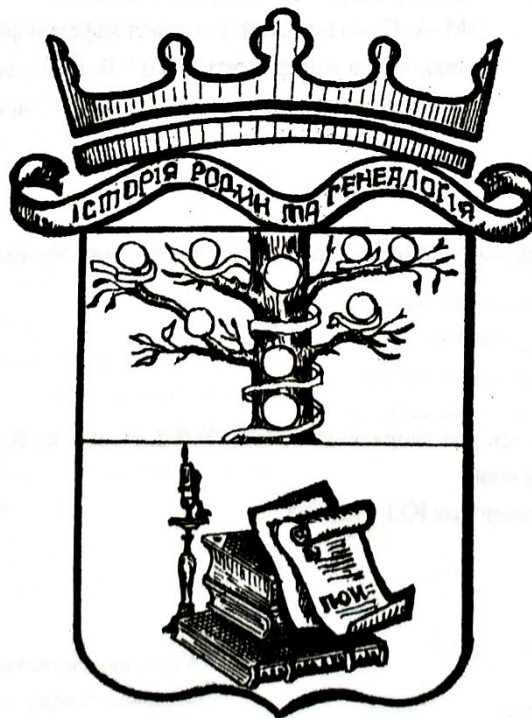
ХАРКІВСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ЗІБРАННЯ
ХАРКІВСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Культурна спадщина Слобожанщини

Історія родин та генеалогія

Збірка науково-популярних статей

Число 1

Курсор - 2004

УДК. [001 + 2+008] : 001.12 (477.54 / 62)
ББК 63.3 (4УКР51)я43

K90 Культурна спадщина Слобожанщини. Історія родин та генеалогія: Збірка науково-популярних статей. – Харків: Курсор, 2004. – Число 1. – 126 с., 109 іл.
ISBN 966-7810-54-2

До збірки включено доповіді та повідомлення учасників п'ятої та шостої міжнародних наукових конференцій "Слобожанські читання", що відбулися в м. Харкові 29-30 листопада 2001 р. та 24-25 жовтня 2002 р. В збірці відображено історію розвитку генеалогії, її сучасний стан, а також історію декількох родів Слобожанщини. Мета даної праці – розглянути плин історії України та Росії на прикладі життя родин, що належали в різні періоди до різних верств суспільства.

Видання також буде корисним для студентів, школярів і аматорів-ентузіастів, що цікавляться культурною та історичною спадщиною Слобожанщини.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

А. М. Колодний, В. О. Горбик, М. І. Кіпоренко, А. І. Епштейн,
В. В. Калиниченко, В. Г. Левчук, О. Є. Добровольська, М. В. Дяченко,
В. В. Будко, В. О. Лозовий, В. Ф. Сухіна, Я. М. Білик, Б. Я. Пугач,
І. В. Зборовець, О. В. Шило, Т. С. Кравцов, Н. Л. Бабій,
Н. Г. Гребенюк, І. О. Шудрик, Г. Д. Панков, В. В. Мизгіна,
О. М. Зінухов, Ю. І. Палкін.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Л. Г. Морозко, кандидат філософських наук, доцент, начальник управління культури Харківської обласної державної адміністрації.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.І. Палкін, керівник секції «Генеалогія» міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання», віце-предводитель і герольдмейстер Харківського Дворянського Зібрання.

ЗАСТУПНИК

ВІДПОВІДАЛЬНОГО РЕДАКТОРА:

С. А. Бахтіна, завідувачка відділу охорони пам'яток історії та монументального мистецтва Харківського науково-методичного центру охорони культурної спадщини.

НАУКОВІ РЕЦЕНЗЕНТИ:

М. А. Єрмоловський, завідувач кафедри філософії Національного технічного університету "ХПІ", В. Г. Шадурський, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Харківської державної академії культури.

Друкується за рішенням науково-методичної ради Харківського художнього музею (протокол № 6 від 30.04.2004)

ISBN 966-7810-54-2

На обкладинці використано герби дев'яти дворянських родів: Рубці, Новицькі, Капністи, Буніни, Рахманінові, Забели, Сахновські, Гудовичі, Семенови.

На титульному листі використано малюнок Ю.І. Палкіна.

© Управління культури
Харківської обласної державної адміністрації, 2004
© Автори, 2004
© Курсор, 2004. Оригінал-макет
© Курсор, 2004. Обкладинка

А.Д. ГАВРИЛЕНКО

АНАТОЛЬ
ДМИТРОВИЧ
ГАВРИЛЕНКО

Гавриленко Анатоль Дмитрович народився 1929 року в Харкові в україномовній сім'ї технічної інтелігенції. Навчався в школі № 54, що розташована на території садиби Григорія Квітки-Оснот'яненка. З тринадцятирічного віку був змушений протягом трьох років працювати в Німеччині. Навесні 1945 року звільнений американцями. В 1953 року закінчив ХАДІ, за фахом – інженер-будівельник шляхів та мостів. Працював виконробом серед в'язнів Гулагу на будівництві шляхів Ростов – Орджонікідзе та Київ – Одеса. Потім працював в Харківському відділенні «Промтранспроєкту» на проектно-вишукувальній роботі. В грудні 1960 та в березні 1974 одержував пропозицію від КГБ стати сексотом «и начать игру». Відмовився. Від часу чехословацьких подій 1968 року катований злочинними психотропними засобами.

1964 року став аспірантом ХАДІ. Захистив дисертацію кандидата технічних наук на тему «Підвищення стійкості асфальтобетонів в агресивних середовищах». Потім – старший науковий співробітник науково-дослідного сектору ХАДІ. Хобі: власноручне виготовлення байдарок та мандри на них; вивчення мов (закінчив англійське відділення державних курсів іноземних мов, розмовляє чотирма і читає на 13 мовах); захист української культури, зокрема, публікаціями: за радянських часів самвидавом, після 1991 року – в періодиці України, США, Англії, Австралії, а також німецькою мовою. В 1989 році був обраний головою осередку товариства «Просвіта» при ХАДІ. В 1988 році став до лав культурологічного товариства «Спадщина».

ПОКОЛІННЯ ВІДХОДИТЬ Й ПОКОЛІННЯ ПРИХОДИТЬ, А РІДНА ЗЕМЛЯ ВІКОВІЧНО СТОІТЬ

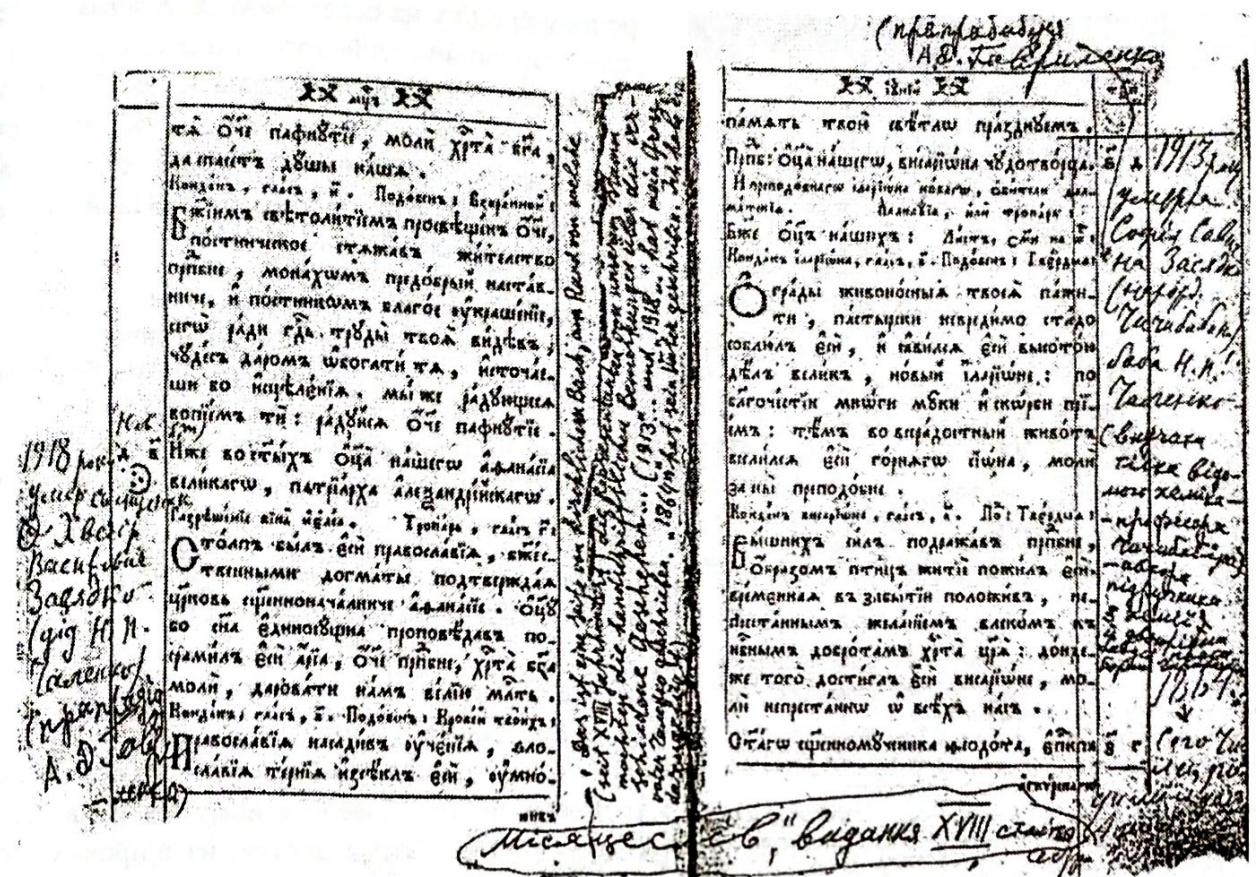
Заголовком до статті є цитата з Біблії. Воістину, Еклезіаст має рацію. Вростаючи корінням в землю предковичної України, роди Засядьок, Пивоварів, Чаленок, Цареградських, Гавриленок, Коржів, Кияшок, Синяговських, Лиманців, Тимошенко, Кисляків, Бойок, Аксюків, Могилевських, Степенюк, Ревуцьких, Чичибабіних та інших гілок, переплітаючись, зливаючись, становлять генеалогічне древо на рідній землі. І важко визначити, який рід є стовбуром. І ледве чи завжди можна говорити про наявність стовбура. Адже майже все залежить від того, наскільки в глибину віків вдалося простежити ту чи іншу гілку. В даному разі найбільше потала-

нило Засядькам, оскільки «Малоросійський родослівник» Вадима Модзалевського свідчить про цей рід ще від середини XVII століття.

Опис дійових осіб генеалогічного древа подаю фрагментарно. Бажаючим довідатися більше на цю тему раджу читати мої публікації, список яких наведено наприкінці статті.

Рукописні записи на широких берегах богослужбової книги «Місяцеслов» в більшій чи меншій мірі інформують про різні гілки древа, починаючи з XVIII століття (світлина 1). Про Дмитра та Олександра Засядьок розповідає і Сергій Плачинда в повісті «Ніч перед стартом».

Світлина 1. Родинний «Місяцеслів» XVIII століття. З архіву автора

спираючись на «Біографію генерал-лейтенанта О.Д. Засядька» та «Історію русів».

Крім того, під час дослідження генеалогічного древа використані усні сімейні «аннали», які передаються від покоління до покоління. «Кожен є сам собі історик», – проголосив відомий американський професор Карл Бекер ще 1931 року. І дійсно, ніхто не є безридним манкуртом на рідній землі, якщо не бажає ним бути. Кожен має свій родовід.

Гілка роду Пивоварових простежується в записях на берегах «Місяцеслова» з XVIII століття, починаючи від священника Іоаннпредтечівського храму міста Прилуки Клементя Пивовара. Його син Петро також став священником, але вже «облагородившись» і додавши до свого прізвища «благородне» закінчення «ов», цілком як класичний Шевченків «Кирпа-Гнучкошиєнко-въ», який гордує рідним народом і гне шию перед окупантом. Не знаю, чи повністю це стосується до Петра Пивоварова. Мабуть, неприродно дане ним «овъ» свідчить про те, що належав він до плеяди тих, кого Великий Тарас називав «...дядьки отечества чужого...», раби, підніжки,

грязь Москви». Але, з іншого боку, не виключено, що в душі цього сучасника Шевченка до певної міри й знаходили відгук слова нашого Прометейя:

... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..

Принаймні, він продовжив записи на берегах «Місяцеслова», а його донька, одна з чотирьох моїх прабабусь, Марія Петрівна Пивоварова, не залишила «Місяцеслов» своїм братам-протоіереям, а сама продовжила літопис роду, де читаємо:

«Первого октября 1857 г. сего числа умре священник Петр Клементиев Пивоваров. Погребен 3 октября протоиереем Павлом Андриевским с пятью иереями, дьяконом одним и одним иеромонахом. Священники: Боровский, Андровский, Богацкий, Стефанович. Иеромонах ... (нерозбірливо) с дьяконом Евбрафилом Скорупою Иоаннпредтечевской церкви г. Прилуки».

Світлина 2.

Фото 1882 року з родинного альбому. Родина панотія Федор Засядька та його дружини Софії Савівни (в дівоцтві Чичибабіної). Справа наліво: брат паніматки Софії присяжний повірений в Полтаві Олександр Савич Чичибабін; майбутній професор Московської консерваторії Олександр Федорович Засядько; майбутній морський офіцер Микола Засядько; в центрі панотець Федір Засядько тримає на руках доньку Зінаїду; позаду отця Федора стоїть його донька Олександра (в шлюбі Цареградська); далі – група сестер, дочок подружжя Засядьок. Крайня ліворуч сидить паніматка Софія Савівна

За рік, тобто в 1858 році, померла паніматка Ірина – мати моєї прабабусі. Залишившись круглою сиротою, Марія Петрівна Пивоварова погодилася на «мезанльянс» – одружилася з Яковом Ігнатовичем Чаленком, ^(писавши з сам знаменит) дяконом Троїцької церкви села Голубівки, що на Прилуччині над водами тихого Удаю, поблизу села Ладан. Яків Чаленко розширив записи в «Місяцеслові» ще й своїм родоводом. Інколи в записах дозволяв собі і побутові подробиці. Так, за кілька місяців до

Світлина 3.

Петро Цареградський з дружиною Олександрою (в дівоцтві Засядько). Фото 1877 року з родинного альбому

своєї смерті він писав: «30 августа 1901 г. Сего числа был в Полтаве. Навестил сына Ивана».

Син цього подружжя – мій майбутній дідусь, батько моєї мами, випускник Петербурзької Духовної Академії, автор дисертації «Независимость христианского учения о нравственности от этики античных философов» Іван Чаленко старанно продовжив та поглибив

родову хроніку на берегах «Місяцеслова». Дослужився він до чину дійсного статського радника.

Вважаю доречним зауважити, що Пивоварови та Чаленки походили саме з тих північно-західних кресів тодішньої Полтавської губернії, про які професор Д. Дорошенко в «Нарисі історії України», Т.1, с.61 твердить:

«Для колонізації пограничних округ переяславські князі висилали звичайно замирених кочовиків: печенігів, торків, берендіїв, чорних клобуків. Це внесло в населення цієї області значну домішку туркської крові, що й досі помітно в типі населення північно-західної Полтавщини».

Характер та зовнішність Чаленок свідчать про справедливість твердження проф. Дорошенка (див. світлину 9). Наприклад, у 1919 році кілька денікінців зупинили на вулиці мого майбутнього дядька, гімназиста-абітурієнта і хотіли його бити, запідозривши, що він єврей. Щоб уникнути побоїв, довелося йому діяти майже за Маяковським: «Это я достаю из широких штанин дубликатом бесценного груза. Смотрите...» Переконавшись, що «документ» необрізаний, денікінці відпустили мого дядька з миром.

16 квітня 1900 р. мій майбутній дідусь Іван Якович Чаленко одружився з донькою священика Михайлівської церкви села Буди, мою майбутньою бабусею Наталією Петрівною Цареградською. Оспіване Іваном Багряним героїчне козацьке село Скелька також входило до парафії мого прадіда Цареградського.

Рід Цареградських походив з Більська, що коло сучасного Більського городища – стародавнього геродотового Гелону, столиці гелонобудинів. Олексій Цареградський та його дружина паніматка Анастасія мали доньку Ірину та трьох синів: Василя, Петра та Миколу, які також стали священиками.

Петро Цареградський та його дружина Олександра (дівооче прізвище Засядько) мешкали в Будах приблизно з 1877 року (світлина 3). Мали вони п'ятеро синів та трьох дочок. Навесні 1897 р. народилася у них четверта донька, яку назвали Ніна. До десяти років Ніна виховувалася вдома, перш за все під впливом батьків. Паніматка була «з благородних», дворянсько-священницького роду, що в 1859 році володів двома сім'ями кріпаків. Дід Ніни з маминого боку був

священиком домашньої церкви яничарів-князів Кочубеїв у їхньому помісті селі Диканька (див. світлину 2). Отже, мама Ніни, зріши в тім оточенні, разом з доньками князя Кочубея, запозичила як позитивні, так і негативні риси того «благородства». З дітьми та чоловіком розмовляла російською мовою, знала також французьку, досконало володіла манерами «гарного тону».

З усієї парафії йшли до паніматки селяни за медичною допомогою. Хоч в жодних навчальних закладах вона не навчалася, а набула знань самоосвітою, багато чого запозичивши від учителів доньок князя Кочубея, а також від свого кузена – майбутнього відомого вченого – хіміка Олексія Чичибабіна. Він передав їй не лише своє рабське «малоросійство», але й взагалі керував її самоосвітою як тоді, коли був студентом, так і тоді, коли став професором. Усі ці свої набутки Олександра Федорівна прищеплювала і Ніні.

Панотець же був свідомим українцем, розмовляв українською мовою, у вільний від служби час одягав козацькі шаровари та українську сорочку, запалював козацьку люльку й співав:

«Ой, вже літ за двісті, як козак в неволі...,
гей-гей в неволі, в ярмі під московським
караулом, в тюрмі», або «а тепер понаїжджали
все московській пани – і з нас шури поздирали
та й пошили жупани».

Безумовно, Ніна відчувала на собі не лише материнський, але й батьківський вплив. Та й у навколишньому середовищі, незважаючи на тогочасне приниження України, витав дух давньої козацької свободи. Здавна в цих краях жили волелюбні, сповнені власної гідності люди.

У десять років віддали Ніну на навчання до Полтавського єпархіального училища. Лише на вакації привозили додому її та старшу сестру, красуню Катрю. Частенько згадувала тітуса Ніна, будучи вже жінкою «бальзаківського віку», про сімейство «єво превосходительства» зятя панотця Петра Цареградського (чоловіка своєї бабусі, а Ніниної старшої на 16 років сестри Наталії).

Старший брат Ніни лікар Олексій на турецькому фронті потрапив у полон, а повернувшись додому, став добровільно до лав армії УНР; з полону, став визвольних змагань, рятуючи життя, був змушений виїхати в Середню Азію.

Коли Ніна Цареградська була студенткою Київських вищих курсів, виникла дружба і пла-

тонічна закоханість між нею та її кузеном, студентом Леонідом Зеленським, який був свідомим українцем (дивись світлину 4). Походив він з роду Лубенського полковника часів Мазепи – Зеленського, засланого царем

Світлина 4.
Ніна Цареградська та Леонід Зеленський. Фото 1914 року з родинного альбому

Петром до Сибіру. Кохання між двоюрідними братом і сестрою не було щасливим: ні юридичні, ні моральні закони не дозволяли їм поєднати свої долі. Але, за визнанням самої Ніни Цареградської, саме постійне спілкування з Леонідом Зеленським сприяло її становленню як свідомої українки та знайомству з такими ж однопідумцями. В січні 1918 року Леонід Зеленський став до лав героїв, що загинули під Крутами. На їхніх похоронах Ніна була присутня разом зі своїм братом Василем Цареградським. Слухали виступи М. Грушевського, Л. Старицької-Черняхівської.

Після загибелі Леоніда Зеленського Ніна стала петлюрівською зв'язковою. Спочатку виконувала завдання штабу з підготовки повстання проти гетьмана і німців, потім неодноразово перетинала лінії фронтів як українсько-денікінських, так і українсько-совєцьких.

Моя бабуся розповідала мені, як одного вечора в 1918 році Ніна з'явилася до них у Полтаву з валізою, повною державних грошей та документів Української держави. Їхала вона, виявляється, з Харкова через Полтаву на Київ, вприсившись до військового ешелону з червоними козаками Юрія Коцюбинського та російськими червоногвардійцями. На щастя Ніни, її численні залицяльники під час подорожі конкурували, претендуючи на увагу, а вона вміло цим скористалася і таки доїхала до Полтави незгвалтованою і без обшуку валізи. На світланку другого дня по приїзді

Світлина 5.
Ніна Цареградська на поштової марці Української народної республіки. 1918 рік. З архіву автора

Світлина 6.

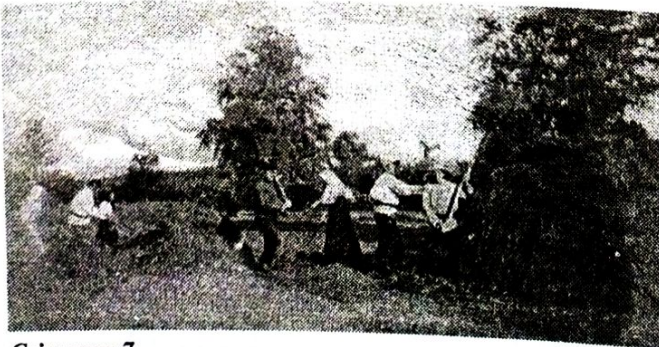
Родинне фото Бойків, Чаленок, Цареградських, 1914 рік. На передньому плані в капелюсі та підтяжках – Євген Бойко, напочеки з книгою сидить дійсний статський радник Іван Чаленко, в картузі та мундирі – Олексій Цареградський, в плащі з капюшоном – Василь Цареградський, дама в білому капелюшку – Катерина Бойко (в дівоцтві Цареградська). Чоловік у краватці та з паличкою – Петро Бойко. Діти Чаленки. Крайня ліворуч стоїть Ніна Цареградська. З родинного альбому

Ніна вирушила далі на Київ. І вчасно: до помешкання моїх дідуся і бабусі вдерлися чекісти і вчинили обшук. Шукали Ніну...

На перших поштових марках (30 шагів) Української Народної Республіки, віддрукованих у 1918 році, була зображена Ніна Цареградська (світлина 5). Художник-графік Георгій Нарбут використав її образ, відважної та вольової і водночас гарної та ніжної жінки (Народне здоров'я. Alma mater. Газета Львівського державного медичного університету. – 2000. – січень – лютий).

У 1919 році вона виїхала за кордон з хором Кошиця, пропагуючи українську ідею за допомогою чарівної української пісні. Про триумфальні гастролі хору Кошиця написано чимало. Я ж пам'ятаю, зокрема, розповідь тітусі Ніни про захоплення цим хором спадкоємця іспанського престолу.

Ніна Цареградська закінчила вищу школу в

Світлина 7.

Цареградські скирдують. Фото 1913 року з родинного альбому

Чехословаччині. В 1939 році брала участь у захисті Карпатської Української держави від хортистських окупантів не лише як сестра-жалібниця, але й з карабіном в руках як козак Закарпатської Січі. Боронити Карпатську Україну поїхала тітуся Ніна разом зі своїм чоловіком Юрком Коваленком – колишнім хорунжим армії УНР. Витягала з-під куль, перев'язувала рани простріленим, закривала очі вмираючим. А коли побачила, як мадяри вішали зв'язаних січовиків донизу головами на деревах, різали їм руки і ноги, видовбували очі, вибивали зуби, живими закопували в землю, забула, що вона сестра милосердя. Взяла до рук зброю і сама пішла боронити Карпатську Україну разом з безвусими молоденькими героями.

15 березня біля Копані на Красному полі моторизовані угорські війська гусеницями трошили напівзброєних, без набоїв юних патріотів, які боронилися до останнього. Тих, які пробиралися до Чехословаччини, румуни повертали назад на розправу; ті, що йшли до Польщі, потрапляли до катівень. Лише поблизу Тарунського перевалу 21 липня 1939 року поляки розстріляли 3421 січовика.

Ніна Цареградська разом з Юрієм Коваленком пережили трагедію Карпатської Січі. Ставши на захист Карпатської України, подружжя Коваленок ділом втілювало в життя ідею соборності всіх українських земель, солідаризуючись, зокрема, з думкою іншого східняка, геніального чернігівця Олександра Довженка, який вважав «ужасних бендеровців» значно культурнішими й людянішими, аніж їхні східні брати («Щоденник» 30 червня 1945 р.). «Перш за все необхідно усвідомити себе українцем, а вже потім сповідувати той чи інший «ізм», – сказав мені якось дядько Юрко. Коваленки опинилися в Парижі і подальше своє життя присвятили українській ідеї.

Юрко Коваленко, родом з Білої Церкви на Київщині – учасник Визвольних змагань, керівник технічно-автомобільного відділу Карпатської України, заступник Голови УНО в Німеччині, співробітник «Українського Слова» та Директор Митрополічної канцелярії в Парижі, довголітній Голова УНС у Франції, Головний Контрольний ОУН. В 1942 р. він брав безпосередню участь у створенні на Житомирщині мельниківських формацій Української Повстанської Армії. Влітку 1944 р. по-

трапив до гестапівських катівень на кілька місяців. Коли гітлерівці наприкінці війни були змушені змінити ставлення до українців, то Юрка Коваленка було випущено з ув'язнення з вибитими зубами, вирваними нігтями на руках та ногах, зі страшними ранами на зап'ястях. *(Від катувань розтереним залізом)*

Розглядаючи найдовшу гілку генеалогічного дерева, зауважу, що Модзалевський лише констатує: року Божого 1659 та 1660 Яцько Засядько був Лубенським полковником. Отже, нащадки залишаються в блаженному невіданні, чи був і внесок нашого предка в український тріумф під час битви під Конотопом 1659 року, чи навпаки, пан полковник уже в ті часи закладав підмурок Полтавської катастрофи. На превеликий жаль, з неперевереного джерела стало мені нещодавно відомо, що саме в Лубнах плелася антидержавна змова проти гетьмана Виговського. Отже, не виключено, що до краху планів великого гетьмана-державника Виговського спричинився й мій предок, започаткувавши хворобу бездержавності – провансальство, комплекс меншовартості, рабське малоросійство, затьмарення, ослаблення і, врешті, зникнення історичної пам'яті, хохляцтво... Ой, леле! Дійсно, його нащадкам є чим «пишатися»!!! Дійшла до мене звістка й про те, що 1663 року котрийсь полковник Лубенський був засланий царем до Сибіру. Чи то мій предок схаменувся, за що й був покараний царем? Ой, мабуть, ні, бо в 70-х роках був він Лубенським городовим отаманом, «славне урожоний товарищ» і продав комусь два ставки... Буду вдячним, якщо хтось мене просвітить відносно долі цього мого предка та його нащадків. Однак на думку автора щойно опублікованого довідника про козацькі полки кандидата технічних наук Сергія Коваленка, створений у 1658 році Лубенський козацький полк підтримував гетьмана Виговського.

Син Яцька Лук'ян Якович Засядько жив в часи, коли на терезах історії змагалися здійсниться чи зазнає краху тодішня Українська Ідея, виплекана Петром Дорошенком та Іваном Мазепою. Чи став Лук'ян до лав захисників справедливості, чи вірнопіддано плазував перед ординською силою – історія свідчень не зберегла. Модзалевський констатує лише, що в 1719 році Лук'ян Засядько одержав універсал на уряд Лютенським сотництвом від Івана Скоропадського

Світлина 8.
 Родини Чаленок та Цареградських їдуть на Ворсклу купатися. Головний персонаж – заслужена кобила Машика.
 Фото 1915 року з родинного альбому

– «гетьмана дурного», як називає його Т. Шевченко за те, що був покірний тому, хто «розпив нашу Україну».

Федір Лук'янович Засядько народився 1725 року. Був священиком Воскресенської церкви в містечку Лютенка біля Гадяча. В 1778 році постригся в ченці.

До утрєні завив з дзвіниці
 Великий дзвін. Чернець мій встав,
 Надів клобук, взяв патерицю,
 Перехрестився, чотки взяв...
 І за Україну молитись
 Старий чернець пошкандибав.

Світлина 8а.
 Юрка Коваленко
 Фото 1943 року

Данило Лук'янович Засядько, як і його батько, був Лютенським сотником. Оскільки були це часи, котрі Шевченко охарактеризував: «Кирило з старшинами пудром осипались і в цариці, мов собаки, патинки лизали», то мабуть, і мого предка не минула ця «честь». Співчуваю йому – мабуть не найсмачнішими були «августейшиє» патинки, якщо не повністю втратив совість: «Кати, кати, людоді! Накралися, наїлись обоє...», – мовив Кобзар про «Первого» та про «Вторую», за царювання якої козацька старшина в своїй більшості, остаточно зрадивши український народ, була зрівняна в правах з російським дворянством. Однак, були й винятки: автор «Оди на рабство» дворянин Василь Капніст боровся не лише поетичним словом, а й діями – 1795 р. він намагався знайти підтримку у пруського уряду в разі повстання проти «московської тиранії». Тобто твердження Л.В. Ілляшевича («Краткий очерк історії харьковського дворянства» Харків, 1885)

(У Івана Кривошеєва: 1895 рік а в інших авторів 1794)

(В 1462 р. помер Василь Федик, а після його правив, здається, Олександр)

Світлина 9.

Родина Чаленок та Гавриленок у 1929 році. Перший ряд, справа наліво: Наталія Петрівна Чаленко, поруч її чоловік Іван Якович Чаленко, Зінаїда Іванівна Чаленко (в шлюбі Гавриленко, Дмитро Максимович Гавриленко з сином Анатолем (автором цієї публікації) на колінах. Другий ряд, справа наліво: Іван Іванович Чаленко, Агнеса Іванівна Чаленко, Микола Іванович Чаленко.

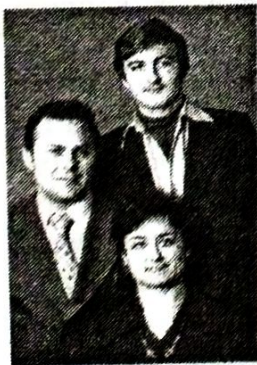
Той, що пред'явив денікніжки документи.

про те, що «дворянство наше ...спешило откликнуться на всякий призыв верховной власти» не повною мірою відповідає дійсності. Маркевич пише свою історичну розвідку «од усердія до своїх земляків»; Чепа – «по усердію й любови до своєї нації».

«Як приємно, – пише до Чепи Василь Полетика, – працювати для слави й добра батьківщини! Наші власні чуття, свідомість, що ми були небайдужі до інтересів батьківщини, служать нам нагородою».

А ізюмський полковник Федір Краснокутський в часи знищення автономії писав, звертаючись до старшини:

«Нехай Бог виправить сльози бідного народу за нас, бо старшинствувати ми вміли, а як тепер настав тяжкий час, то й пальцем рушити не хочемо для загального добра!».

Світлина 10.

Родина Кияшок: Федір (ліворуч), Наталія (в дівоцтві Гавриленко), син Андрій. Фото 1980 року

Краснокутського було присуджено бити прилюдно батогами. Його позбавили маєтку, чинів і заслали до Казані. Хорунжого Харківського козацького полку Сухомила та ще деяких старшин, які підтримали Краснокутського, було також бито батогами за наказом царської адміністрації.

І на тлі імперії зла, яка щоденно віками загарбува-

ла в середньому (з 1462 по 1914 рік) по 80 квадратних кілометрів чужих земель, росло, цвіло й плодоносило й моє генеалогічне древо. Коли «вспыхнула французская революция, вся Европа пришла в движение: император Павел I послал Суворова «спасать царей». Русские вступили в северную Италию, и здесь-то началось военное поприще Засядки», – пише «Артиллерийский журнал» № 3 за 1857 рік, публікуючи біографію винахідника багатоствольних бойових ракет – прообразу «Катюші» генерал-лейтенанта Олександра Засядька. «Россия – государство не промышленное и не сельскохозяйственное, а военное, и его предназначение быть грозой мира,» – мовив цар Микола I. І Олександр Засядько – полковий друг брата царя Великого Князя Михайла – вірою і правдою служив тій грозі. Мав дуже багато бойових нагород, серед яких золота шпага «За храбрость». Однак він – «ширко благородний» друг самого Великого Князя Михайла – не мав достатньо хоробрості, щоб не зважати, «что станет говорить княгиня Марья Алексевна» і не цуратися своїх родичів священників, приховував від «света» навіть священництво власного батька.

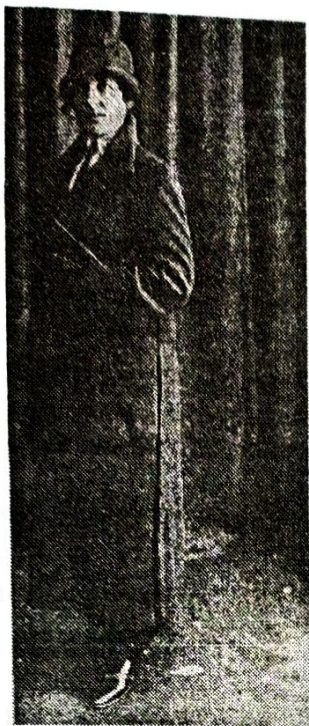
Згадаю лише ще кілька гілок древа, які живуть поза Україною. Моя сестра Наталія, за фахом інженер з електроніки, одружена з Федором Миколайовичем Кияшком, який походить з Сумщини та є нащадком сердюцького полковника Кияшка часів гетьмана Многогрішного (Ігнатівича) (див. світлину 10). Федір Кияшко – доктор філософії, який в 70-х роках навчався і захистив дисертацію в Німеччині. Високоодухотворена натура; тонко відчуває природу; бездоганно вивчив німецьку мову; прекрасний різьбяр по дереву.

«Это ж надо умудриться, чтоб в Берлине защититься. Доктором желаем стать и в Париже защищать!», – вітали його друзі. Їхній син Андрій успадкував кращі риси батька й матері. Був прикордонником на норвезькому кордоні. За фахом інженер з електроніки. В сім'ї Кияшок, незважаючи на те, що живуть вони волею обставин та начальства 40 років у Москві, панує літературна українська мова.

Бездоганною українською мовою володіла й Катерина Цареградська, в шлюбі Бойко. Чоловіком її був дворянин, поміщик Євгеній Петрович Бойко. На фотографії 1914 року він постає в об-

разі «джентльмена в подтяжках» (світлина 6). Він був, власне, доброю людиною, хоча, як казала, моя мама, «шалопайстим» та несамовито ревнивим. Тьотя Катя, як ми всі звали його дружину, будучи вже в ультрабальзаківському віці, розповіла про два пікантних епізоди стосовно свого сімейного шастя. Будучи завзятим мисливцем, вирушив Євген Петрович якимось на полювання. Саме за відсутності господаря до маєтку приїхав якийсь гість. В

Світлина 11.
Катерина Бойко (в дівочтві Цареградська). Фото 1922 року з родинного альбому

очікуванні чоловіка тьотя Катя і гість прогулювалися алеями присадибного парку. Саме там і уздрів їх господар, повертаючись з полювання. Знесамовитівши від ревнощів, Євген Петрович «нічтоже сумняшися» почав стріляти над головами гостя та власної дружини. Перелякана тьотя Катя втекла та сховалася в селі у своєї покоївки. Потім вона передала покоївкою своїм братам Олексію та Василеві листа з мольбою про допомогу. Брати озброїлися своїми револьверами і, прибувши на місце події, якимось поладили експрес без застосування зброї.

Другий епізод сповнений не меншої експресії. Відбувся він у 1918 чи 1919 році. Вирушав Євген Петрович на фронт. Тьотя Катя проводжала його до потягу. Раптом, просто в залі очікування на залізничній станції Ромни ненаситний чоловік «возжелал» свою законну дружину. Оскільки тьотя Катя не наважилася віддатися йому, так би мовити, «с изюминкой», то відбув її в очах у ошеломленної публіки», то відбув її пристрасний чоловік до театру бойових дій безмежно ображеним на холодність своєї дружини.

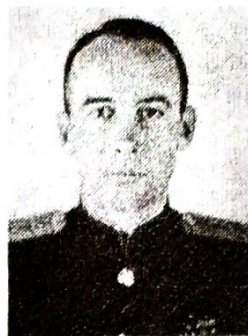
Син тьоті Каті Микола Бойко був справжнім лицарем у всіх аспектах буття.

Неординарним є і його зять, порядний росіянин Володимир Стариков, який своїм дружнім

ставленням до незалежної України нагадує мені Кіндрата Рилєєва та наших сучасниць – героїнь Галину Старовойтову та Валерію Новодворську. Тобто це людина, яка заради справедливості здатна йти проти течії, отже є також лицарем в кращому значенні цього слова. Моя троюрідна сестра Галина Бойко (вчителька, історик, інженер) має гарний смак, якщо обрала саме Старикова як чоловіка. Його батько був у 1936 році репресований. Довелося і мамі з маленьким Володею жити в Комі АРСР біля ув'язненого там батька. Хлопчику випало тісно спілкуватися з зеками – приносив їм деякий харч, куштував їхню баланду, мився в їхній лазні, отже, пізнав смак сталінського «раю земного».

З теплотою згадую наймолодшу сестру своєї бабусі Єлизавету Петрівну Цареградську, в шлюбі Аксюк (1901 – 1975). Віддавна живе і працює в Сибіру гілка цього роду Аксюки-Хотимські, які мужньо переборюють люті негоди і не поривають зв'язків з рідною Україною.

На фото другої половини 20-х років Єлизавета зображена із своїм майбутнім чоловіком Михайлом Аксюком, який приїхав до неї в Ташкент, довідавшись, що вона стала вдовою, щоб забрати її до Харкова (світлина 16).

Світлина 12.
Микола Євгенович Бойко (у військ. мундирі). В асистент мисл. «всіх робіт»!
Фото 1960-х років

Світлина 13.
Валентина Михайлівна Бойко, дружина Миколи Бойко.
Фото 1960-х років

Світлина 14.
Володимир Стариков.
Фото 1960-х років

Світлина 15.
Галина Миколаївна Старикова (в дівочтві Бойко). 1960-і роки (єдина-на-рідній-гас-стобі-сестри-у-військ-серед-класної-рідні!)
81

Світлина 16.
Єлизавета Цареградська (в шлюбі
Аксюк) та Михайло Аксюк
в Ташкенті. Фото 1920-х років

Взаємини між Єлизаветою та Михайлом Аксюком розвивалися майже за текстом пісні, яку, серед інших українських пісень, чудово співала Єлизавета:

– Чи я ж тобі не казала,
як стояли під кислицею:
Не йди, милий, та й у Крим по сіль,
бо застанеш молодичею
– Любив тебе я дівчиною;
буду любити молодичею...
Сім літ буду тебе ждати,
доки станеш удовичею.

Михайло Нікіфорович Аксюк народився 1900 року в місті Зіньків на Полтавщині, а помер 1990 року в місті Томск в Сибіру. Невблаганні житеві обставини згодом змусили Єлизавету (Аксюк) задушити в собі українську пісню, але не мову...

Окреме місце у моїй родовій пам'яті посідає внесений В. Модзалевським до «Малоросійського родословника» брат моєї прабабусі, професор Московської консерваторії Олександр Федорович Засядько (помер 1946 р.), з яким я познайомився в останні місяці його життя. Він, зокрема, як страшенну таємницю, розповів мені те, що тепер є загальновідомим фактом: перед тим, як купити у І. Рєпіна картину «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», цар офіційно

Світлина 17.
Професор Московської
консерваторії Олександр
Федорович Засядько.
Фото 1920-х років

звернувся до Петербурзької Академії Наук відносно правомірності зображення художником на картині саме синьо-жовтих прапорів і отримав офіційну відповідь: синьо-жовті кольори є «исконные малороссийские цвета». Крім того, професор показував мені зображення стародавньої князівської київської монети з тризубом на ній та малюнок з плитки десятиної церк-

ви, також оздобленої нашим сучасним гербом. Отже, символіка молодої української держави є власне не новою, а відродженою, бо сягає своїм корінням сивої давнини. Ось таким був цей свідомий українець, який оселився в Москві і брав активну участь у громадському житті ще за тих часів, коли вийшов циркуляр Столипіна від 20 січня 1910 року:

«запретить деятельность обществ инородческих, в том числе украинских и еврейских, независимо от преследуемых ими целей».

По далеких Америках розкидала доля сім'ю Павла Петровича Цареградського та його нащадків. В 1920 році він емігрував до Польщі, в 1944 – до Німеччини, в 1948 – до Парагваю, а з 60-х років Цареградські живуть у США, завжди залишаючись українськими патріотами (світлина 18, 19). Навіть найменші – десятирічна Катруся та трьохрічний Павлусь – бездоганно володіють українською мовою. Їній дід Олександр Павлович Цареградський – інженер з електроніки, голова правління української церкви в їхньому місті, співає в хорі. Його дружина Кіра (в дівоцтві Стеценко, племінниця композитора Кирила Стеценка) – музикант, диригент церковного та світського хорів. Донька Павла Цареградського Євгенія (в шлюбі Громницька) успадкувала найкращі риси характеру свого батька та своєї тітки Ніни Цареградської.

Кілька років тому я почув, як один «настоящий харьковчанин» розповідав про родоводи на стендах, біля яких гордовито, мов індіки, походили представники експонованих родів, не знаючи, що ж робити далі. Як на мою думку, з одного боку, можна відзначити, що враження «настоящего харьковчанина» було проявом елементарного манкуртизму, нерозуміння того, що не можна будувати майбутнє без реального історичного минулого, зміцненого наявністю реальних, а не абстрактних предків, які є у кожної людини. Але разом з тим з боєм мушу визнати, що скептицизм манкурта має певні підстави. Принаймні, про себе мушу сказати, що почуваюся безпорадним перед печерно-модерною дикістю та дрімучим хамством і невіглаством сучасного «матозычного населения». Адже, найбільш глухим є той, хто не бажає чути. Ой, леле!!! «Что делать?!» Боротися?! Але ж як?

Безумовно, варто навчати перевертнів любити, а не ненавидіти один одного та Україну. Адже, вона – не рай земний, а найкраще виконаний обов'язок відносно Бога і людей. Україна не створюється хитрими спекуляціями, а тільки великим і організованим духовним поривом, хрестовим походом Духа на українське пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії. Але чи почувуть ці слова блудні сини України? Чи винні наші сучасники, що вони є нащадками пасажирів тієї славетної гоголівської «тройки», про яку Чернишевський сказав в XIX столітті, що мчать в ній Ноздрьов, Коробочка, Городничий, Хлестаков, а керує нею Чичиков.

Але в той же час не всі харківці мчали в цій «сакраментальній трійці». Харків дійсно заслуговує на назву першої столиці українського національного відродження, бо саме тут в першій половині XIX століття утворився гурток порядних людей різних національностей, які вважали аморальним не підтримувати народ, хліб якого вони їдять. Ініціюючи, рушійною силою цього осередку моралі та справедливості був уродженець берегів ріки Ока професор Харківського університету П. Срезневський. Ці люди «відкрили» всеукраїнську етнічну totoжність, що й послужило підмурком для формування сучасної української національної свідомості, яка, розповсюджуючись зі Слобожанщини на захід, врешті розбудила й предків «ужасных бандеровцев». Маю великий сумнів, але хотілося б вірити, що до кола вищезгаданої харківської еліти належали й мої предки харків'яни: полковник Харківського драгунського полку Іван Засядько, винахідник ракет генерал-лейтенант Олександр Засядько та його брат генерал-майор Данило Засядько. Принаймні перший з названих двох братів був здатний чути не лише брязкіт зброї, а й церковні дзвони й заповів поховати свій прах у Курязькому монастирі за 6 кілометрів від Харкова, поближче до простого українського люду, прихильно характеризуваного єпископом Філаретом Гумілевським в його «Описании Харьковской епархии»:

«Малорос столько же тих, сколько и рассудителен; драки между черкасами (тобто українцями – А.Г.) не увидите, о смертоубийствах и не слышно; к воровству и плутовству они не склонны... К старшим почтительны. Непристойной брани не любят,

особенно же никогда не услышите ее на старика... пьют вино не для пьянства, а для дружеского препровождения времени...».

Далі єпископ Філарет свідчить, що в 1846 р. в Харківській губернії було скоєно 336 злочинів, але жоден з них не був скоєний українцем... Таким є свідчення порядного, об'єк-

тивного росіянина про становище на Слобожанщині в середині XIX століття. Як на мою думку, сучасні «настоящие харьковчане», демонструючи свої глибокі знання з анатомії та фізіології й маючи родову пам'ять лише в межах першого коліна по матерній лінії співрозмовника, досягли таких культурних висот, перш за все тому, що ними втрачена спадковість генерацій, втрачена духовність та мова батьків і дідів. Як тут не згадати твердження академіка Потебні:

«Вообще, денационализация сводится на дурное воспитание, на нравственную болезнь: ...на мерзость запустения на месте вытесненных, но ничем не замененных форм сознания; на ослабление связи подрастающих поколений со взрослыми, заменяемой лишь слабой связью с чужими; на дезорганизацию общества, безнравственность, оподление... Народность, поглощаемая другою, после безмерной траты своих сил, все-таки в конце концов приводит эту другую к распаденію».

Світлина 18.
Оленка та Петрусь
Цареградські,
що мешкають у США.
Фото 1960-х років

Світлина 19.
Український ансамбль «Євван-зілля» (США).
Фото початку 1980-х років. В першому ряді крайня праворуч
– диригент ансамблю Кіра Цареградська, третя справа –
Олена Цареградська. Вгорі праворуч – акомпаніатор
ансамблю Петро Цареградський

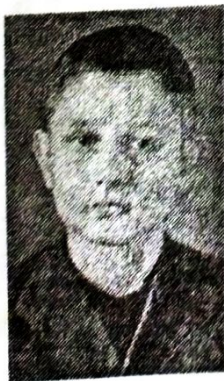

Світлина 20.

Родина прабабусі автора Олександри Федорівни Цареградської (літньої дами в центрі). Ліворуч від неї син Василь Цареградський, поруч з ним його сестра Єлизавета Цареградська (Аксюк). Праворуч від прабабусі - дружина Василя Лідія Павлівна. Перед прабабусею сидить Агнеса Іванівна Чаленко, праворуч від неї Михайло Аксюк. У верхньому ряді - внук Олександри Федорівни Микола Іванович Чаленко, лівою рукою обіймає кузину Лідію Станіславську, правою - дружину Рімму (в дівоцтві Гармаш). Поруч Віра Станіславська. Фото 1935 року з родинного альбому

У наших предків є чому повчитися, хоч і вони не всі були бездоганними. Так, ледве чи маю підстави по-індичому пишатися тими з моїх предків, що належали до плеяди «благородних» «Кирп-Гнучкошиєнков», яким було адресовано скорботне Лесине: «Так, мій народ з катами разом йшов, сам - скутий раб - заковував других» - як, наприклад, винахідник ракет генерал-лейтенант Олександр Засядько, котрий «не за Україну, а за її ката пролив кров добру не чорну». Бог їм суддя.

Що ж до мене, то з глибокою пошаною ставлюся, зокрема, до представників козацької високоморальної генеалогічної гілки мого прадіда, реєстрового козака села Ковалі між Хоролом та Миргородом Андрія Гавриленка, мого діда Максима Андрійовича та бабусі

Світлина 21.

Анатоль Гавриленко. Фото 1942 року з оstarбайтерського аусвайсу

Орисі, закатованих в 1931 році. Саме вони виплекали мого татуса Дмитра Максимовича Гавриленка, який у 18 років не ховався за мамину спідницю, а став до лав Вільного Козацтва, тобто взяв активну участь у Визвольних Змаганнях, як і Ніна Цареградська та її чоловік, як моя бабуся Наталія та дідусь Іван Чаленко, який, будучи

директором учительської семінарії в Полтаві, не сповідував принцип мазайлової тьоті Моті: «Приличнее быть изнасилованной, чем украинизированной», а українізувався сам, українізував свою сім'ю та семінарію і буквально чудом Божим уникнув розстрілу денікінцями за цей «злочин». (Читай ж. «УЗ», 1997, № 4 - 6, с. 78 - 89 та газету «Освіта», 2000, 3 - 10 травня, с. 4). Але я не маю морального права судити занадто суворо й тих, які не були героями, а були лояльними до імперії зла. Невідомо, якими були б ми за обставин, характеризованих, наприклад, німецьким вченим та мандрівником Йоганном Георгом Колем в першій половині XIX століття, в його праці «Малоросія, Україна»:

«Українці дуже кепські російські патріоти. Притаманні москвитам любов та обожнювання царя чужі й незрозумілі українцям. Вони коряться царю, бо змушені до цього, але його владу вважають чужинецькою й нав'язаною їм... Якщо ви не бажаєте образити українця, то не говоріть йому про завоювання України Московією, бо українець переконаний, що його Батьківщина уклала союз з Москвою, а та обдурила Україну... Немає жодного сумніву в тім, що велетенське тіло Російської імперії колись розпадеться і Україна стане знову вільною та незалежною державою. Цей час наближається повільно, але невідворотно. Українці є нацією з самобутньою мовою, культурою та історичною традицією. Тимчасово Україна розірвана між сусідами. Але матеріал для будівництва Української держави лежить готовий: якщо не сьогодні, так завтра з'явиться будівничий, який збудує з цього матеріалу велику й незалежну Українську Державу».

І в плині історії героями є ті, що Державу виборювали! Як співають у сучасній пісні,

«Ті пішли під кулі, ті в полярне с'яво;
отака історія - вивчити не зайво».

Ну, а пристосуванці, «ті зреклися мови, ті зреклися роду - отака історія нашого народу». Але, як цьому протидіяти? Цитатами з класиків? Чи лише індичачим променадом? До речі, про методи просвітництва: Полковник УНР Болбочан зайшов якось до перукарні і українською мовою попросив його поголити й підстригти. «Не понимаю по-украински», - відповів перукар. Полковник чемно повторив прохання на «общепонятном». Заплативши перукареві за ро-

боту, Болбочан відчинив двері і наказав патрулю, який проходив вулицею, всипати перукареві... «три шомполи». При цьому, вказуючи спершу на голову, а потім значно нижче, полковник мовив присутнім клієнтам: «Наука краще йде: кому сюди, а кому й сюди». За півтора роки і цей легендарний молдаванин (начальник Юрка Коваленка) «пішов під кулі», трагічно загинувши в борні за Українську Державу. Або ще один повчальний епізод. Запорізький полк, де Юрко Коваленко був хорунжим, потрапив до оточення. Становище здавалося безвихідним. Один з сотників, знаючи, що козаків з українськими «оселедцями» на головах вороги не просто вбивають, а ще й люто катують, збрив свого «оселедця». Довідавшись про це, підлеглі сотнику козаки покарали свого зверхника – за запорізьким звичаєм – киями. Після закінчення есекуючої сотник вклонився товариству й мовив: «Дякую за науку!». І традиції народу підняли бойовий дух козаків – полк вирвався з оточення.

А втім, відповідаючи нині на сакраментальне запитання «Что делать?», можливо варто прислухатися до античних стоїків: «Роби те, що можеш, і нехай буде те, що буде».

Але життя є не лише боротьба. На щастя, життя людини різнобарвне. Ми пізнаємо світ, працюємо, закохуємось та одружуємось, народжуємо дітей та радіємо їм.

Світлина 22.

Анатоль Гавриленко с дружиною Євгенією під час всеукраїнської прощі (паломництва) 1990-го року до могили кошового отамана Івана Сірка

Наприкінці додаю про себе кілька штрихів. Тричі мені являлася Любов, що двічі увінчалася одруженням: з Іриною Корж, та з Євгенією Могилевською. До речі, стаття моєї першої дружини теж публікується в цій збірці. Женя ж почала свій трудовий шлях слюсарем й доросла до конструктора вищої категорії. Зараз вправляється вдома та на городі, який ми називаємо «кур-госпом», тобто «куркульським господарством».

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Український Засів. – Х., 1997. – № 4–6, 10–12.
2. Визвольний шлях. – Лондон-Київ, 1999. – № 8, 11.
3. Українські Вісті. – Детройт, 1997. – № 48.
4. Свобода. – Нью-Йорк, 1999. – № 6. – С. 13.
5. Народне здоров'я. – Львів, 2000. – Січень-лютий.
6. Освіта. – К., 2000. – 1–8 березня. – С. 14, 3–10 травня. – С. 4.
7. Панорама. – 1997. – № 47. – С. 12, 1998. – № 21, 1999 – № 25. – С. 13, 2000. – № 4. – С. 6.
8. Змієве городище. – Зміїв: орган товариства «Просвіта», 2000. – № 6, 2001. – № 1, 3.
9. Автодорожник. – 1991. – № 11, 16. – С. 2.
10. Рыбальченко Р. Его звала к себе Слобожанщина // Панорама, 1999. – № 16.
11. Потебня А.А. Эстетика и поэтика. – Москва: Искусство, 1976. – С. 231–232.
12. Служинська З. Рід людський в Україні. – Львів: ЛДМІ, 1995. – С. 67–69.
13. Коваленко Ю. Стаття про УНО // На зов Кисва. – К.: Дніпро, 1993. – С. 62–77.
14. Український світ. – 2000. – Т. 18. – Рік 9.
15. Український інформаційний бюлетень здоров'я. – 2004. – № 1.
16. Березіль. – 2002. – № 7, 8.